

שממית בהיכלי מלך (שלילת הנצרות במשנת הראי"ה)

"שממית בידים תתפש". זה אדום שאין בכל השרצים שנואה כמותה, וכן כתיב 'ואת עשו שנאתי'. "והיא בהיכלי מלך". אדום שהחריב בית המקדש. (מדרש משלי [בבובר] פרשה ל) ...גדולה ממנה היא הרשעה הצפונה הארסית של המינות, שהיא מחפשת לה פינה בעצם הקדש, "שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך" (אורות, ישראל ותחייתו טו)

מאמר זה הינו ראשון בסדרה¹. יחסו של הרב קוק לנצרות גדול ומקיף, ואנו ננסה לעמוד על מלוא היקף שיטתו. מטרת מאמר זה היא לפענח את עומק הניתוח של הרב לדת זאת. יעד נוסף הוא הענקת כלי-עזר ללומדי הרב קוק בנושא, בכך שיקל עליהם לפענח פסקאות מתוך ראיית המכלול.

מטרה נוספת למאמר, היא להעיר ולעורר את הלומדים להבחין ולאבחן תופעות וגישות הסובבות אותנו, שתוכנן הפנימי הוא הנצרות וספיחיה. אנו רוצים שלפחות נשתדל לקנות את 'חוש הריח'² לזהות את ה"ל", ונפתח אינסטינקטים בריאים הנוגדים חולי זה. במטרה זאת נתמקד ביתר שאת במאמרים הבאים, שבהם נעסוק א"ה בצדדים היישומיים של המאמר, תוך ניסיון זיהוי נושאים בחברה העולמית ובחברה הישראלית המוקרנים מהנצרות. בפתח דברינו אנו רואים חובה להעיר הערה כללית. לענ"ד, אנו מוצאים בדברי הרב חריפות גדולה - הן בהיקף הפסקאות והן בהתבטאויות - בהתייחסותו לאירופה, לתרבותה ולדת העומדת בשורשה - הנצרות, שבדרך כלל הוא קורא לה 'מינות', ואף משתמש ברמזים חריפים עוד יותר. חריפות מעין זו אינה מצויה בדרך כלל בדברי הרב, והיא פותחת פתח למחשבות על הארס והנורא שבנצרות. כמובן, יש לכך חשיבות רבה לגבי לא מעט סוגיות העולות כיום ביחס לקשרינו עם אירופה ועם תרבות המערב, ואנו נדון בכך בהמשך.

א. יסודות היסטוריים בהופעת הנצרות

הנצרות החלה ככת בעם ישראל לפני כאלפיים שנה³. אורח החיים בארץ ישראל היה בעיקרו כפרי, לעומת רוב יהודי הפזורה שישבו בערים ועסקו במסחר ובמלאכה, תוך שהם משתמשים רק בשפה היוונית מחיי תרבות ומסחר ועד לתפילה וקריאת התורה. באותה תקופה נוצר תהליך דו כיווני: מחד הסברת היהדות והשמעתה לאוזניים יווניות, ומאידך קליטת מושגים מההווה היווני והטמעתם בקרב היהודים.

¹ תודתנו נתונה לרב מאיר מוניץ שסייע רבות בגיבוש הרעיונות ובכתיבה.

² "בילדותי הייתי מרגיש סרחון של בית הכסא מבתי התפלות של הגויים, אף על פי שהיו לכאורה נקיים מאוד, ועמדו בתוך גן של עצים נטועים" (ערפילי טוהר עמ' כג; שמונה קבצים ב, נח).

³ בכתיבת פרק זה נעזרנו: ברב דן בארי; האנציקלופדיה העברית, ערך "נצרות"; תולדות התרבות, כרך קיסר וישו, בהוצאת דבר מ. ניומן, תשכ"ד, דיורנט; ישו הנוצרי, הוצאת ספרים אריאל, 1999; מישו עד פאלוס, הוצאת "מדע", ע"י מסדה, 1951; יוסף קלוזנר (בהמשך, בבואנו לציין עובדות אודות הנצרות, נפנה לספריו לנוחות הקורא).

תקופה זאת מאופיינת בחיפוש אחר 'טהרה'. האיסיים, שפרשו למדבר יהודה, הציבו לעצמם חיי פרישות וקדושה כיעד העליון שאליו יש לחתור. איסיי ושמון יוחנן, נהג להטביל אנשים בירדן, ובכך רצה לבטא את עניין הטהרה, שהיא סמל לחזרה בתשובה וליסודות האמיתיים, כביכול. לא רק ביחס למטרת היהדות נתגלעו חילוקי דעות (פרושים, צדוקים ואיסיים), אלא גם ביחס למלכות רומי. היו שסברו שיש לסבול תחת עול רומי עד יעבור זעם (בעיקר הפרושים), והיו שקראו למרד, בטענה שעליהם לצאת מן השפלות שבה הם נתונים (הקנאים). כתוצאה מכך נוצרה כמיהה עזה לגאולה, עד שהפכה לנושא מרכזי בשיח הציבורי. האיסיים הקצינו והכריזו שבקרוב תהיה מלחמה בין בני האור (האיסיים) לבני החושך (היוונים ושכמותם). בנוף זה צמח אותו האיש⁴, שהסתובב בכפרי הגליל ונאם. המסר המרכזי אותו נשא היה: חזרו בתשובה, אל תהיו צבועים, ותרו לאחרים, היו סלחנים והקפידו על עצמכם ולא על אחרים ('הדרשה על ההר').

אם ננסה לבחון מה היה מיוחד באותו האיש, דומה כי נוכל להיעזר בהערה שנכתבה אודותיו: "האנשים השתאו כי הוא דיבר מתוך סמכות עצמית". אם זו הערה נכונה, משמע שלא התוכן היה מיוחד אלא סגנון הדברים, הכריזמה⁵ והעצמאות האישית בהתנסחויותיו⁶. כלומר, בניגוד למסורת חז"ל התולים דבריהם בדברי קדמוניהם ('אמר פלוני בשם פלוני'), אותו האיש אמר את הדברים כביכול מעצמו, 'א-להים אמר לי' וכדו'. אגדות נרקמו סביבו שהינו בעל כוחות ריפוי על-טבעיים. אנשים פשוטים התקבצו סביבו, ולאחר מותו המשיכו לחיות יחדיו, תוך ציפייה לשובו. בתקופה זאת הם עדיין ראו עצמם כ'ישראל האמיתי'. ראוי לציין כי משמעות הביטוי "בן א-להים" הייתה 'מקורב לא-להים', 'צדיק גדול'.

'שאלו מתרשיש' (פאולוס) הוא שגרם לכת זאת לא להיעלם אלא להתעצם. הוא קיבל על עצמו להיות 'נביא לגויים', אולם בתחילת דרכו ניסה לפנות אל היהודים. בבתי הכנסת היה עולה לדוכן ומקריא מפרשת "הנה ישכיל עבדי" (ישעיה נג) – ודורש שנתקימה פרשה זו באותו האיש, והיה מוסיף שמייתתו היא כקרבן המכפר על הכול, והוא בן הא-להים (כפשוטו, ולא רק כדימוי) והמאמין בו ייושע. ברם דרשות אלו לא מצאו אוזן קשבת אצל היהודים. באותה תקופה, כתוצאה ממשבר דתי כללי אצל הגויים, החל חיפוש אחר משמעות לחיים בכל מרחבי האימפריה הרומית. אנשים החלו מחפשים קמד רוחני לחייהם - ישועה ואמונה. ייתכן שדבר זה נבע מחומרנות-יתר שאפיינה את הרומאים (גילוי עריות ציבורי, קרקסאות ואלמות). ניתן לזהות שני כיוונים מרכזיים שאליהם פנו הצמאים לרוח:

1. אלילות (האל המצרי - איזיס, והאלים הפרסיים - לאש, מיתרא).

⁴. שמו ישוע (יהושע) דומה מבחינה פונטית למילה 'ישועה' המתאימה לתכנים שעליהם דיבר, כפי שנראה להלן. כיהודים, אין אנו מעוניינים לקשור את האיש למושג הישועה, ולכן התקבל במסורת ישראל לקרוא לו יש"ו. הדבר גם מבטא את סלידתנו מהאיש, בכך ששמו הוא ראשי התיבות: ימח שמו וזכרו. כמו כן נהגו שלא להזכיר כלל את שמו ולכנותו: 'אותו האיש'.

⁵. "מחוללה (של הנצרות) היה בעל כח אישי נפלא, הזרמתו הנפשית היתה גדולה..." (מאמרי הראי"ה עמ' 5-6). וע"ע באגרות הראי"ה ח"ב עמ' לד.

⁶. קשה לדעת עד כמה תיאור זה מדויק, כיוון שנכתב עשרות שנים אחר מות אותו האיש. סביר שהכותבים בשל הערצתם את האיש הוסיפו נופך משלהם לדמותו.

2. יהדות. ברם, המעבר אל היהדות אינו קל. מלבד משוכת ברית המילה שעל הבא בשעריה לעבור, אורח החיים היהודי עצמו הוא תובעני ומרתיע. לבתי הכנסת החלו להגיע גויים, מתוך עניין, וביקשו לשמוע את הנאמר שם. ואז, בניגוד ליהודים שאטמו אוזניהם לדברי פאולוס, אצל הגויים נפלו דבריו על אוזניים קשובות, שכן לדידו אין צורך בברית מילה (לפחות לגויים), ואין צורך לשמור על המצוות, שהרי כבר בא אותו האיש, הביא ישועה ותיקן הכול. לא עוד הבדל בין גוי ליהודי, אלא קהילה אחת שכל הטובל ומקבל על עצמו את האמונה, נכנס תחת כנפיה ונושע. לאחר שלש מאות שנות רדיפה (רומאים את הנוצרים), קיבלה האימפריה הרומית את הנצרות כדת רשמית. עיקרי אמונתם והטכסים נקבעו במשך עשרות שנים באסיפות בישופים וביוזמות מקומיות של כנסיות שונות.⁷

ב. שורשיה הרוחניים של הנצרות ועיקריה

את השורשים הרוחניים שעליהם נשענת הנצרות⁸ אפשר לכלול בשלוש קבוצות מרכזיות:
1. יהודיים – כיוון שפרשה מן היהדות, לקחה ממנה עקרונות יסודיים.
2. אליליים – הדתות הרווחות באותה תקופה, ואף משם נלקחו יסודות רוחניים ומנהגים פולחניים. אע"פ שהנצרות הצהירה על אמונה באל אחד, בפועל אנו מזהים נדבכים אליליים משמעותיים בנצרות. ניתן לזהות שתי סיבות עיקריות לכך: (א) האווירה הכללית בזמן יצירת הנצרות, שהייתה רוויה בעבודת אלילים. (ב) עם השנים, כאשר רצו להכניס יותר מאמינים לדת, 'התגמשו' הכמרים על מנת שהעמים האליליים יקבלו על עצמם את הדת הנוצרית.
3. עצמאיים - כמו בכל לידת דת חדשה היא מרכיבה ומפרקת מהדתות הקודמות והסובבות אותה, וממציאה פולחנים לעצמה. עד היום ישנם הבדלים רבים בין הזרמים והכנסיות השונות. ונרחיב מעט את היריעה:

1. בעקבות היהדות

הנצרות מאמינה בעולם נברא ע"י בורא, משגיח, המנבא את הראויים ומשתמש במערכת של שכר ועונש. כמו כן כל הכתוב בתנ"ך, אמת.⁹ עקרונות רבים בנגלה ובנסתר נלקחו מהיהדות ועונו בידי הנוצרים.¹⁰ דוגמא מובהקת לכך: חשיבות ה**חסד**.

2. בעקבות האלילות

דוגמאות ספורות¹¹: הגשמת האלוהות באדם והיותו מושיע העולם (כדוג' בודהה ומיתרא); התנגדות לנישואין; **25 בדצמבר** כיום קדוש (נמצא בבודהיזם, הפרסים והמצרים), **אמונת**

⁷ פולמוס גדול נסב אודות השאלה אם אותו האיש אכן "בן אלוהים", ולאחר סדרת ויכוחים הוכרע שכן.

⁸ השתדלנו לתמצת ולרכז את עיקרי הדברים. מחד גיסא אין לנו עניין להביא פסקאות מהאווונגליון וכדומה, אולם מאידך גיסא על מנת שהלומד יבין את הניתוח של הרב בפרק הבא, עליו להכיר מעט מאושיות הנצרות. עוד בנושא עיין מאמרו של הרב אורי שרק, 'צהר' ב.

⁹ עי' כוזרי א, ד.

¹⁰ במהלך ההיסטוריה וכן כיום, המגע שלנו עם העולם הנוצרי גרם לנו לקלוט רעיונות נוצריים ולהטמיעם. הדבר נעשה בחלקו כי אנו 'מזהים' רעיון שנשמע לנו מוכר, יהודי לכאורה, וע"פ האמור ייתכן שבבסיסו אכן עמד רעיון יהודי. על הסיבוב הזה נרחיב במאמר אודות ההשלכות מעשיות.

¹¹ עסקו בנושא ההיסטוריונים J.G. Frazer (בספרו ענף הזהב, 1890) וכן T.W Doan (בספרו Bible Myths, 1910).

השילוש ופולחנים אלילים - כדוגמת תמונות, צלמים ופסלים לעיטור בית יראתם, אכילת בשר ויין 'מקודשים' (בשר אותו האיש), יום א' כיום מקודש ועוד.

3. יצירה עצמית

א. הולדת והופעת אותו האיש - על פי הנצרות הוא מייסד הדת, המשיח הא-להי שעליו נתבאו כל הנביאים, ומותו מהווה כפרה לכל העולם. אמנם, כאמור, ישנם רמזים עבים לכך שהסיפורים אודותיו מושפעים מדתות אליליות, אך עם זאת הסיפור הספציפי והאגדות שנוקמו סביבו הן יצירה עצמית נוצרית.

ב. שנאת ישראל והצורך בהמרת דתם - זו יצירה עצמית של הנוצרים, והיא עומדת כנקודת יסוד מרכזית בתפיסת עולמם. על פי הנצרות 'הומר' העם היהודי מלהיות העם הנבחר, האהוב והרצוי לפני הא-להים, עקב אי קבלתו את אותו האיש וחידושי. לפיכך השנאה והשפלת ישראל ליוותה את הנצרות מיום היווסדה עד ימינו אנו. מציאות 'היהודי הנודד' היוותה רג'יה לעיקרון זה. הנצרות מתפרנסת ומתקיימת מהשפלת ישראל ומהיותו עם דחוי¹².

ג. הברית החדשה - הנצרות יצרה את האוונגליון כ'המשך' לתורת משה, והמשך זה אף נעשה חשוב לדידם מן התנ"ך עצמו¹³. הוא מכונה בפייהם גם 'הברית החדשה', בניגוד לברית הישנה, ברית מצרים, שאליבא דהנצרות בטלה. אף שאותו האיש הכריז שלא בא לשנות דבר מתורת משה, דגלה הנצרות בביטול המצוות המעשיות, ובמהלך השנים התגבשה דת זאת סביב רעיונות, סמלים ורגשות בלבד¹⁴.

ד. עולם חסר תקנה - העולם לאחר חטא האדם הראשון הוא עולם מקולקל וחסר יכולת תיקון. התיקון היחידי הוא בהידבקות ובאמונה בלתי מעורערת באותו האיש; הוא המושיע והמכפר לעולם כולו¹⁵, ובשל ייסוריו ומותו וע"י הפצת בשורת הנצרות תבוא הגאולה לעולם שתתבטא בתחייתו מחדש.

ה. נזירות - כיוון שהחטא הגדול היה בעצם קיום יחסי האישות בין אדם הראשון לחוה, לכן ההצלחה הרוחנית המרבית היא בהינזרות מאשה¹⁶, אי הקמת משפחה, ונזירות מהחיים בכלל.

¹². עי' שמונה קבצים א, לב, שעיקרון זה הוא אחד משני הדברים היותר חמורים שבארס הנצרות.

¹³. באורות האמונה (מהדורת תשנ"ח) עמ' 32-34 (שמונה קבצים ז, לז) מסביר הרב מדוע הם העצימו את ערך הנבואה על פני התורה.

¹⁷. פאולוס הוא הראשון שביטל מצוות (על מנת לקבל גויים לכת החדשה בלא ברית מילה). בתחילה היו מחלוקות חריפות בעניין, ונמצאה פשרה המחייבת רק בחלק מהמצוות. אמנם בסביבות שנת 60 לספ"ה התנער פאולוס מכל המצוות כולן ובכך פרשה הנצרות סופית מהיהדות. הסיבה הרשמית לביטול המצוות היא הקביעה שמיתתו של אותו האיש ביטלה את הצורך במצוות התורה. כמו כן מיתתו של אותו האיש מהווה מעבר אל העולם הבא שבו אין צורך בקיום מצוות. יתרה מזאת, הוא טען שהתורה מרבה את החטא והפשע, שכן כל מצווה מרמזת על עבירה, ואם אין תורה אין גם עבירה. קבוצות של יהודים-נוצרים שהאמינו באותו האיש וקיימו את המצוות התקיימו אמנם עוד כ-500 שנה, אבל הנצרות העיקרית פנתה לדרכו של פאולוס, ואף הכריזה על קבוצות אלו ככופרות. עי' בספרו של הרב אליהו בן אמוזג, 'בשבילי המוסר', הוצאת מוסד הרב קוק, 1966, פרק שני ובעיקר עמ' 43-47, וכן: מישו עד פאולוס, עמ' 197-207.

¹⁵. מישו עד פאולוס, עמ' 216-225, פרק שביעי.

¹⁶. מישו עד פאולוס, עמ' 267-271: "ואל הרווקים והאלמנות אני אומר: נאה להם שיישארו כמותי (- יחיו בלא בן זוג)".

ו. **המחילה** - הואיל והאדם אינו יכול לתקן עצמו, המחילה היחידה שיוכל לקבל מא-להים תהיה רק ע"י הכנסייה, שהיא ממשיכתו של אותו האיש. דבר זה נעשה באמצעות וידוי ומתן מחילה ע"י הכומר.

ז. **ויתור** - על האדם לוותר לחבירו, עד כדי 'הגשת הלחי השנייה'¹⁷ לסוטר לו.

ג. ניתוח רוחני של הדת הנוצרית, על פי הרב זצ"ל

לענ"ד, התמודדותו של מרן הרב קוק עם הנצרות שונה מזו של קודמיו. נראה שאפשר לכלול את רוב ההתמודדויות של גדולי ישראל לפניו בשלושה אפיקים:

1. הוכחת חוסר ההיגיון שבדת הנוצרית¹⁸.

2. הדגשת נצחיות הקשר שבין הקב"ה וישראל.

3. פולמוסים על ניתוח פסוקים בתנ"ך.

לעומתם, חושף הרב את עומק התפיסה הנוצרית כתפיסה הנוגדת את החיים¹⁹. ניתוח זה אינו עוסק במעטפת החיצונית ובלבוש החיצוני של הנצרות, אלא פונה לאושיותיה הרוחניות ומבררן בחריפות רבה. לאחר שהדברים מתבררים באופן כה חריף ללא כחל וסרק, נפשו הבריאה של האדם סולדת ונוקעת מהעיוות שבה, והאינסטינקטים הרוחניים הישרים דוחים באופן טבעי את החולי הזה²⁰.

ניתוחו של הרב מקיף נושאים רבים הקשורים זה לזה. בפרק זה נסקור את הנושאים המרכזיים שאליהם מתייחס הרב, ונציג את היחסים הקיימים בין המושגים. לאור הקשר הרב שיש בין המושגים השונים תיתכנה חזרות בניתוחם. בכל זאת ראינו לנכון לנתח כל מושג בפני עצמו, על מנת ליצור היכרות טובה יותר עם כל מושג בפני עצמו.

1. אלילות

ראשית נעסוק בשורשי הנצרות. בפרק הקודם ראינו כי הנצרות שאבה רעיונות רבים מן האלילות ששלטה בכיפה באותו זמן. הסיבות לשאיבה זו הן תפיסת היסודות האליליים כיסודות אמיתיים, וכן הרצון להפיץ את הנצרות לכל עמי העולם המחייב פנייה אל כל עם בשפתו הדתית, שבתקופת הולדת הנצרות הייתה אלילית. ואכן הרב מתייחס לנצרות כמחוברת אל האלילות במקומות רבים.

הרב מסביר כי ניסיונה של הנצרות להבין את הא-להות בכלים אנושיים הביא אותה לתפיסה חלקית של הא-להות, שממנה קצרה הדרך לעבודה זרה²¹. כלומר, תהליך ההתקרבות אל המושגים האליליים וקבלתם על ידי הנצרות נבע ביסודו מהבנה לקויה של הא-להות.

²⁰ הדרשה על ההר: "אסור להילחם ברע, והסוטר את לחייך הימנית הושט לו את השמאלית, והנוטל ממך את המעיל תן לו גם את החלוק שלך". על כך עי' ישו הנוצרי, עמ' 220-224.

¹⁸ ב'צהר' ב פורסם מאמר ובו הערות של הרצ"ה על האבסורדים שבכתביהם.

¹⁹ שמונה קבצים ו, רז.

²⁰ אגב אורחא, אפשר ללמוד מכך על הדרך להתמודדות עם תופעות רוחניות שליליות בכלל: העמקה, חדירה וחשיפת מהות העניין שאתו מתמודדים. כך נוצר חוסן פנימי-טבעי נגד אותן תופעות וכך נוכל להוציא יקר מזולל.

²⁴ לדעת הרב, הקשר בין הנצרות והאלילות הדוק מאוד, ויש להן יסוד משותף של רשעה, הקשורה ברצון להתפרץ אל הקודש ללא זיכוך מן הזוהמה (אורות, ישראל ותחיתו טו; שמונה קבצים ז, מה). נרחיב על כך בהמשך המאמר.

ומן הדמיון שיש לה (לנצרות) ידיעה במה שאין לה ולכל נוצר כל מושג והרגשה במה שאי אפשר להרגיש - התקרבה בטבעה לאליליות, ונסתבכה במושגים אליליים כל כך, עד שלא תוכל להנקות מהם, כי אם בשברון גמור בעצמותה, שיגרום ביטול צורתה והשבת חלקיה למקור שמשם לוקחו, שהוא אוצר התורה ואור ישראל.

(אורות ישראל ה, ד; שמונה קבצים ג, שכא)

קו עומק משותף אחר שיש לאלילות ולנצרות הוא ביחס לאדם. שתיהן נשענות על חולשת האדם (אליליות – חולשה מול הטבע ונצרות – חולשה מול יצרו).²²

ייתכן שתהליך ההתקרבות לאלילות התקצר בעקבות תופעות אחרות הקיימות בנצרות, כגון ביטול המצוות המעשיות שיצר חלל בחיי העשייה של האדם, וממילא מילאו את החלל הריק טקסים אליליים שרווחו באותה תקופה.

בדבר היחס בין הנצרות והאלילות, ישנן בדברי הרב פסקאות המבטאות צדדים שונים. מצד אחד,²³ הנצרות קלה מהאלילות ואף ניתן לראות בה התקדמות של העולם. נראה שצד זה נובע משימוש כלשהו במושגים ישראליים; לדוגמה הרעיון אודות המשיח.²⁴ התקדמות במובן אחר היא ביחס להתקדמות התכנית הא-להית. הנצרות יצרה "מצב קרוע" המוכרח להתפוגג ולבקש מענה כולל, אחדותי והרמוני, על ידי כנסת ישראל.²⁵

מצד שני, דווקא משום שהמינות גנבה מאמונת ישראל, הסכנה הטמונה בה גדולה ביותר, מפני שהשומע חושב שלפניו אורות אמונה, ואינו מבחין שהוא נתקל בצללים המעוותים שלהם.²⁶

2. גניבת אורות

כאמור בפרק הקודם, המקור השני שממנו שאבה הנצרות יסודות רבים הוא תורת ישראל. התשתית הבסיסית של הנצרות מבוססת על תורת משה ונביאי האמת. לפיכך, יש לעסוק ביסודות השאובים מהתורה לפני שדנים בשורשיה העצמיים של הנצרות.²⁷

הרב מבאר כי תשתית זו היא הנותנת כוח לנצרות לתפוס מקום מרכזי בעולם, ומדגיש:

ואין כל כֹּחַה (של המינות) כי אם בניצוצי הקדושה הגנובים שלה מתוך אוצר ישראל החי, שהיא פולטתם קמעא קמעא, עד אשר תער נפשה לגמרי, חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו א-ל.

(אורות התשובה יב, י; שמונה קבצים ב, רפז)

²² שמונה קבצים ג, סב.

²³ "ניצחנו את העננים הכבדים והמגואלים אשר לממלכות האליל, והננו הולכים ומנצחים גם את ענני החושך הקלים מהם (=המינות)". כך כותב הרב באורות, ישראל ותחיתו ה (שמונה קבצים ה, לב). וכן באורות התחייה נד (שמונה קבצים ב, רפט). וע"ע ערפילי טהר עמ' קו (שמונה קבצים ב, רפט).

²⁴ עי' במהדורות המדויקות של הרמב"ם, הל' מלכים יא, ד, הוואה בכך קידום העולם לעבודת ד'.
²⁵ שמונה קבצים ז, קכ. ועי' צמח צבי, עמ' קפ-קפא, שם מסביר הרצי"ה שהופעת הנצרות הינה הופעה שלא על פי התכנית הא-להית הלכתחילאית, אלא מעין "טעות היסטורית" שהובילה לתכנית א-להית אלטרנטיבית. תודתנו לרב אוריאל עיטס שהפנה את תשומת לבנו למקור.

²⁶ אורות, ישראל ותחיתו טו (שמונה קבצים ז, מה). "גדולה ממנה (מהאלילות) היא הרשעה הצפונה הארסית של המינות שהיא מחפשת לה פינה בעצם הקודש" [אורות האמונה עמ' 35; שמונה קבצים ה, רלח]. ועיין עוד בשיחות הרצי"ה, "ולמינים אל תהי תקנה", בהוצאת ישיבת 'עטרת כהנים', עמ' 5.

²⁸ דוגמאות למושגים ישראליים שנשזרו בנצרות, עי' ישו הנוצרי עמ' 229-225. לשיטתו: "בעל כורחנו נבוא לידי מסקנה, שישו לא חידש כמעט שום אמרי מוסר, שהיו זרים ליהדות מעיקרה".

ואירופא לקחה את דבר ד' בצינור מלא רפש של הנוצרות שנתלכלכה בגריות, ואבדה את שריד
חמדתה, אשר גזלה מעם עולם. (אגרות הראי"ה ח"א עמ' ריד)
ינוק הוא ארס זה משפעת הלח של רוח האמונה והמוסר...

(אורות האמונה עמ' 28; שמונה קבצים ה, כ²⁸)

כוחה של הנצרות נובע מגניבת האורות, ובאמת כזו יש כדי להלהיב את הלבבות. די בטיפת
אמת, מעט אור - אף אם הוא עטוף בשקר וחושך - בכדי לשלהב את המצויים בזהמה בכל
מאודם.

גניבת האמונה על ידי הנצרות רוקנה מתוכנה את כל המשמעות שהיתה במושגים. המושגים
מלאים אור כל עוד הם מצויים בהקשר המקורי - משפטי התורה ונשמת ישראל. כאשר
מנתקים מושג מההקשר שלו ומהפירוט המעשי, הוא הופך להיות מושאל בלבד וריק מכל תוכן.
הנצרות, לא רק שרוקנה את האורות מתוכנם המלא, אלא הוסיפה להם תוכן הפוך מהוראתם
המקורית. בכך היא נטלה את זיו האורות ורוקנה אותם, ומילאה אותם בתכנים שליליים.

המינות היא הנוטלת את זיו העולם, המחשיכה את עיני הבריות בקציצת הנטיעות ממקור השרשים
העליונים שלהם... גרועה היא מעבודה זרה, במה שהיא מתפרצת להפוך את הצורה הקדושה של
היהדות למפלצת. היא חפצה לינוק משפעת התורה, כדי לטשטש צורתה הא-להית, לאבד ממנה את
ההוד העליון, ולהופכו לדוה מטומאה.

(שמונה קבצים ה, רלח)

לא רק על אומות העולם השפיעה הנצרות. השפעתה חדרה גם ליהדות פנימה. בגלות הארוכה,
בה היו ישראל כבויים בין האומות, בזויים ומושפלים, המחשבה האמונית נפגמה גם היא,
וישראל הפכו ממשפיעים למושפעים²⁹. מאחר שישראל נסתגרו בד' אמות של הלכה, והעולם
האמוני המסודר לא התפתח דיו, נראו האורות הגנובים של הנצרות כדבר אמת לחלק מהאומה
שקיבל אותם בלא יודעין, בחושבו שהם הם מגופי האמונה ח"ו.

3. שנאת ישראל

לאחר שמצצה את לשד החיים הישראלי, הפכה הנצרות לאויב הגדול ביותר לישראל. היחס
השלילי לישראל נעוץ ביסודות הנצרות, שהרי כל העילה לקיום הנצרות היא ה'ברית החדשה'
שנכרתה במקום הברית הישנה עם ישראל. שנאה זו נראית לפעמים כסיבה לייסוד הנצרות³⁰, אך
נראה שהייסודות שהובילו את הנצרות היו אחרים, ושנאת ישראל מסתעפת מהם. להלן נפרט
את הסיבות לשנאה זאת.

א. 'קרחות' אנושית: הנצרות הניחה כי אין צורך בהכנות על מנת להגיע אל הקודש. עם ישראל
בייחודיותו מייצג את הדרגאיות הקיימת בעולם, שפירושה כי יש בעולם רמות שונות של קרבה

²⁸ וכן באורות, ישראל ותחייתו ד (שמונה קבצים ה, כ). וע"ע בפרק על הקיינות (ישראל ותחייתו טו).

²⁹ אורות האמונה עמ' 29 (שמונה קבצים ז, כה): "וכנסת ישראל הירודה והכבושה בגולה לא די שאינה משפעת על העולם
החיצוני בפועל, אלא היא מושפעת והיא שוכחת את רוממות מעלתה..."

³⁰ הרצ"ה בשיחתו 'ולמינים אל תהי תקנה' (גליון 3, בהוצאת ישיבת 'עטרת כהנים', עמ' 15-17), אומר כי היסוד לתקומת
הנצרות הוא עקירה מכלל ישראל ולא שההתנתקות מישראל נגזרת מעצם הנצרות. ההתנתקות מישראל יצרה אח"כ
את ביטול התורה והמצוות. אנו הצגנו את שנאת ישראל כמסתעפת מעקרונות הנצרות, וכן משמע לענ"ד משיחת
הרצ"ה על יהדות ומינות (גליון 59, בהוצאת ישיבת 'עטרת כהנים') ומפסקאות שונות בדברי הרב כגון אורות, ישראל
ותחייתו ד, ט, ועוד. בהמשך ננסה ליישב שתי דעות אלו.

אל הקודש. אין כל אחד יכול להתקרב אל הקודש בשווה, אלא לפי דרגתו ולפי העמל שהשקיע בתיקון נפשו. הנצרות לא יכולה הייתה לסבול אמירות מעין אלו ולפיכך נוצרה שנאת ישראל. הקריאה אל כל העמים, השקועים בכל רפש הסומאה, בכל מעמקי הרשע והבערות, בין עם לעם, "אין עם קדוש ונבחר בעולם, כל האדם הוא קדוש בשווה" - זאת היא הקרחת האנושית...

(אורות, ישראל ותחיתו טו)

ב. ניגוד לתוכן האמוני והאחדותי שישראל מייצגים בעולם: לניגוד האמוני לישראל שתי פנים - ניגוד לטיב הקשר שבין ישראל והקב"ה, וניגוד לחיבור בין שמים וארץ.

...אותה הרשעה החושבת להפר ברית בשר וברית הארץ גם יחד, המדמה בחולשתה הפנימית כי הגוף וכחותיו והעולם החמרי והופעותיו, בחירת האדם ורצונו בכל ערכיו, הנם דברים מופרדים, שיכולים לסכל את עצת ד' העליונה, ותוכל לפי זה ברית עולמים להיות מופרת ע"י סבות צדדיות כחטאות ישראל והתגברות הרשעה החמריית בעולם.

(אורות, ישראל ותחיתו ט; שמונה קבצים ה,לו)

הניגוד הראשון נובע מאי-ההבנה שעצם הקשר בין רבש"ע לישראל הוא קשר נצחי שאינו תלוי בהופעה המעשית. לכן גם כאשר חטאו ישראל, לא נותקה הברית. זאת היא "עצת ד' העליונה". ברור שגם יסוד שכר ועונש מונהג בעולם והוא תלוי במעשי האדם ובכוח בחירתו. אולם לא יוכל האדם להתנגד ל"עצת ד' העליונה", ולכן לא יוכל לנתק בין ישראל לאביהם שבשמים באופן מוחלט. הנצרות טעתה לחשוב שהאדם בבחירתו יכול להפר ברית נצח זאת. הניגוד השני, הינו שנאת התוכן האמוני של ישראל הנותן אמון בחומר ובכל הבריאה הקיימת בעולם. השנאה היא כלפי התפיסה האחדותית של עולם הרוח ועולם החומר. תפיסה זו מנוגדת לכל הבסיס הרוחני של הנצרות.

יש מין ארס רוחני כזה, שבטבעו הוא לטשטש את התכן הישראלי המיוחד, שהוא אור הקודש היותר מעומק שבעולם... (שם ד; שמונה קבצים ה,

כ)

הניגוד לתוכן האחדותי שישראל מייצגים בעולם, אינו מיוחד לנצרות; זו תפיסה שכל העולם הגוי מתנגד לה:

העולם הגויי ככה הוא, מורכב, מחולק, אין אחדות לגוף עם הנשמה, אין חבור והתמזגות פנימית לרוחניות העולם וגשמותו, אין קשר פנימי בין המעשים ורשעי הנפש...

(שם ה; שמונה קבצים ה,לב)³¹

אלא שלעומת האלילות, הנצרות ראתה שיש בעולם צדדי קדושה, ועל כן האחדות שישראל מגלים בעולם מאיימת עליה יותר מאשר על שאר עובדי האלילים שאינם תופסים כלל כי יש קדושה בטבע³². לכן שיאו של הניגוד לתוכן שישראל מייצגים בעולם בא לידי ביטוי בנצרות. **ג. אי יכולת לעמוד בדרישות המוסר האמוני:**

³¹ בהמשך רומז הרב בצורה ברורה ביותר לנצרות "שיש לו טלפי חזיר המתפשטות לעין כל עובר לאמר: ראו שאני טהור".

³² חיזוק להבנה זאת נמצא באורות, ישראל ותחיתו ט (שמונה קבצים ה, לו). שם הרב מדגיש ששנאת ישראל של המינות כ"סעיף מסורי הגפן נכריה של הפרדת רשות הגבוה, אותה הרשעה החושבת להפר ברית בשר וברית הארץ גם יחד...". לאור זאת, גם דברי הרצ"ה ששם את הדגש על עצם ההתנתקות מישראל, נראים כמשתלבים באמור, כיוון שהתנתקות מעשית מישראל, תוכנה הפנימי הוא התנתקות מסוגלת ישראל שעניינה חיבור שמים וארץ.

וחובות אין העולם חפץ לקבל, ואם הוא מקבל נשאר בלב טינא על המעורר הראשי לידיעת

החובה, שאינה נותנת להנפש הברברית להתפשט בכל מאוייה... (אורות ישראל ה, טו)

גם סעיף זה אינו מיוחד דווקא לנצרות, אך נראה שגם לפי הסבר זה שנאת הנצרות חזקה יותר. זאת מפני שהשפעת ישראל על כלל האומות מודעת פחות. היא מתרחשת כאשר האומות רואות עם מוסרי. מוסר זה משפיע עליהם והם חשים מחויבים לו, על אף הקושי לקבלו.

הנצרות, לעומת זאת, פנתה לתורת ישראל באופן ישיר ושאבה ממנה אידיאלים. לקיחה זו נעשתה מתוך מודעות וכוונה תחילה. כתוצאה מכך, הפער שנוצר בין שורש הדת למימושה בולט פי כמה, ולכן התסכול גדול יותר, והפניית האצבע המאשימה כלפי ישראל ברורה יותר.

ד. שנאה כללית המקננת בפנימיותם: השנאה קיימת בנצרות באופן כללי, ונובעת מצביעותה ומחוסר נכונותה לקרוא לתיקון פנימי של מידות האדם. הנצרות, בחוסר נכונותה ויכולתה לתקן את האדם, חיזקה את הנטיות ההרסניות הקיימות בו ולא נתנה להם מקום חיובי שבו הן יכולות לפעול, ולכן כוחות החיים של נטייה זו גדלו והתפרצו בצורה בלתי מרוסנת.³³

מתאמצת היא (המינות) להשאיר את כל זוהמת העולם, את כל הגסות הגופנית, ואת כל הנטיות הרשעיות האחוזות בגוף הגס, בפנימיות יסודיו החמריים... לא שעה ד' אל קין ואל מנחתו מפני הרשעה שהיתה בו אחוזה; אותו הרצח, שיצא אל הפועל אח"כ, היה גנוח וספון בכח גם בעת הבאת הקרבן מפרי האדמה... (אורות, ישראל ותחיתו טו)

לאור האמור (לפי כל ההסברים), מתברר כי לאנטישמיות קשר עקרוני, מהותי ובסיסי לנצרות. **שנאת ישראל עומדת באושיות דת זאת**³⁴. כל ניסיון לחפש סיבות מקומיות לאנטישמיות הינו חלקי ולקוי ואינו יורד לשורשי הדברים. הצועדים בדרך זאת, גם הפתרונות שיציעו לבעיית האנטישמיות, יהיו פתרונות שלא יפתרו את עצם הבעיה ולא יאריכו ימים.

4. פירוד

אותה הרשעה (המינות) החושבת להפר ברית בשר וברית הארץ גם יחד, המדמה בחולשתה הפנימית כי הגוף וכחותיו והעולם החמרי והופעותיו, בחירת האדם ורצונו בכל ערכיו, הנם דברים מופרדים, שיכולים לסכל את עצת ד' העליונה...

(אורות, ישראל ותחיתו ט; שמונה קבצים ה, לו)

לאחר שעמדנו על המקורות הרוחניים של הנצרות, נתמקד ב'חידוש' המרכזי שלה. נראה לענ"ד, שכל עיוותי הנצרות נובעים מתוך הפרדת הרשויות: שמים וארץ, רוח וחומר.³⁵ בניגוד לחלום-חזונו של אבינו ישראל: "סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה", "להאמין ולקיים זאת היא הסגולה המיוחדת של כנסת ישראל"³⁶. אצל הנוצרים, שמים יש וגם ארץ יש, אך סולם מחבר - אין ולא יהיה לעולם.

³³ עי' אורות, ישראל ותחיתו ג, שם מסביר הרב כי מתוך הפקרת המשפט והפנייה אל החסד המדומה הזדהם המוסר הפרטי של האדם, ועל אחת כמה וכמה הזדהם המוסר הלאומי, "ובזה מתייסד יסוד שנאת לאומים ועמק רעה של טומאה ושפיכות דמים...".

³⁴ והדבר מתאים למה שאמרו חז"ל כי הלכה היא: 'עשו שונא ליעקב'.

³⁵ הרב בן אמוזג בסוף ספרו 'בשבילי המוסר' מגדיר כי המוסר הנוצרי דומה לאשה פנויה, נזירה, עם דמיון שווא וחזיון תעתועים – 'כאשה ללא עזר כנגדה', ובעמ' 39-42 בתוצאות הקשות של הפרדה. השוואה בין הראי"ה קוק ובן הרב בן אמוזג זוקקת דיון נפרד ותיעשה בעז"ה בעתיד.

³⁶ שמונה קבצים א, רלט. הרב ממשיך ומגדיר שם כי "הנוצרות אומרת להאמין אבל אינה יכולה לקיים".

הנצרות סוברת כי שני המישורים קיימים בעולם. יש שמים הנמצאים גבוה מעל גבוה ויש ארץ שהיא בתחתית השפלות. אולם בגלל הפער העצום הקיים בין הסופי והאיין-סופי, היא קבעה כי אין קשר בין שני מישורים אלו. אי אפשר לחבר שמים וארץ, ולפיכך היחס בין השניים הוא יחס של ניגודיות ומאבק³⁷.

לפי הנצרות, העולם הזה הוא שפל, חומרי ומזוהם בחטא האדם הראשון ובעקבותיו בחטאי האנושות כולה³⁸. וכנגדו, העולם הבא הוא מזוכך וטהור, ואין לו מגע עם זוהמת העולם הזה. המאבק בין כוחות האופל הנמוכים לכוחות הטוב, הוא מאבק אבסולוטי. יש כאן שתי רשויות הנלחמות זו בזו, והמאבק ביניהן הוא נצחי, ולעולם אי אפשר יהיה להכריעו. יתרה מזאת, טבעו של האדם בעולם הזה רע משורשו, ויסודותיו נטועים בגסות ובשפלות. העולם הזה הינו התגלמות הרע ואין שום אפשרות לתקנו ולהעלותו. על האדם לנסות ל'היחלץ' ממנו, אם כי הסיכוי לכך הוא אפסי, אלמלא אותו האיש, 'המושיע'.

ראוי להדגיש כאן כי דווקא הנצרות שניתקה בין הרוח והחומר בצורה חותכת כל כך, סובלת במיוחד מהגשמה גסה שאינה עוזבת אותה גם בעת ניסיונותיה להתקרב אל הקודש.

תוכנה של המינות, הוא הנתקת הרעיון של יראת שמים, ויסוד קרבת ד', מאורה של תורה והופעתה המעשית כולה. ומתוך הפרדה זו שנעשה בזדון בישראל פנימה, בתוכיות כנסת ישראל, נדדה העולם...

(אורות האמונה עמ' 29; שמונה קבצים ז, כה)

עתה ננסה לראות כיצד נגזרים עניינים שונים מתוך יסוד הפירוד:

א. ראייה חלקית: כאמור, הנצרות תופסת כי העולם מורכב מכוחות שונים של טוב ורע, הנובעים ממקורות שונים ונאבקים ביניהם. לכל חלק של העולם מערכת מושגים נפרדת שאינה קשורה לחלק השני. תפיסה זאת מובילה להסתכלות חלקית על המציאות. בבואה להתייחס לתופעה כלשהי עליה להכריע באופן אבסולוטי, אם היא טובה או רעה, ואם היא שייכת לכוחות האופל או לכוחות האור.

תוצאותיה של תפיסה זו הן הצבת אידיאלים כאידיאלים בלעדיים, מוחלטים, שאינם מאוזנים על ידי מושגים אחרים. לדוגמה: פירוש המושג 'טוב' הוא התחסדות (ראה להלן), ולכן לעולם אין למצות את עומק הדין. זאת כאשר ברור לכול שהמושג 'טוב', דורש גם את הדין, למשל כאשר מדובר בפושעים. נראה שראייה חלקית זו קשורה להבנת הביטוי בכתבי הרב: "זקיפת לבנה"³⁹,

³⁷ דוגמה יפה למאבק זה ניתן למצוא אצל סרן קירקגור בספרו 'חיל ורעדה'. שם הוא מתאר את מאבקו הנפשי של אביר האמונה, הנאלץ לוותר בסופו של דבר על רגשותיו הנעלים ביותר כמוסר וכתבונה כדי להביא לידי ביטוי את אמונתו בא-להים. מסקנת הספר היא שהאמונה נוגדת באופן מהותי את שאיפותיו של האדם ורגשותיו.

³⁸ בשבילי המוסר, עמ' 72-75. וכן מישו עד פאולוס, עמ' 188-196, פרק רביעי: "בשר ורוח: החיים במשיח" שם מוסבר כי בעקבות אותו האיש משווה פאולוס בין החטא ובין הבשר וכן בין הרוח ובין הצדקות. לדעתו, הבשר כולו רע. וראה גם בעמ' 221.

³⁹ ביטוי זה הוזכר ביחס לקלקולו של אותו האיש והליכתו לעבר עבודה זרה בגמרא (ע"ז מו, א; סוטה מז, א) בהוצאות הלא-מצונזרות. הרב מזכיר אותו במספר הקשרים ביחס לנצרות כגון באורות האמונה (עמ' 31; שמונה קבצים ז, קכא): "מהבנין שלמעלה נותקה ועם שלמטה אין לה יחס ולא כח להשפיע עליו, וזאת היא המהומה של זקיפת לבנה שהשתחנה לה, שמתוכן זה באה אח"כ השתלשלות דמיונית, והשתערות של תוהו, לעונן לנחש ולכשף, ולהדיח את ישראל...". וכן באורות (ישראל ותחייתו י; שמונה קבצים ה, נא): "שאיפת ישראל לבנין האומה, לשיבת הארץ, היא

שמשמעותו נטילת לבנה האמורה להיות חלק מהבית השלם, הבנוי מלבנים רבות, והפיכתה למבנה בפני עצמו.

ב. ייאוש: המוסר בכללו דורש מהאדם לעשות את הישר והטוב. ננסה להציג את יסודות המוסר הנוצרי לאור היסודות הרוחניים שהוצגו.

הנצרות התייאשה מכל אפשרות למציאת טוב בעולם הזה, שהרי הטוב מצוי בעולמות רוחניים מופרדים ומנותקים מהאדם הנתון בעולם הזה. העולם הזה, החומרי, הוא התגלמות הרע ואינו נובע ממקור הטוב. לפיכך ישנו מאבק מתמיד בין העולם הרוחני והעולם החומרי. מאבק זה אינו ניתן לפיתרון, שהרי נצחון הטוב פירושו כליון החומר והעולם עמו. ברור, אפוא, כי הנצרות התייאשה מהמוסר ומתיקון האדם. הישועה המיוחלת - היחלצות מהעולם. העולם הזה כפי שהוא אינו ניתן לתיקון, ולפיכך יש לצפות לישועה מכיוון אחר, מעולם אחר: ניצחון הרע אפשרי רק על ידי חזרתו של אותו האיש, שיכפר על כולם בעצם הופעתו.

באורות הקודש (ב, תפח; שמונה קבצים ה, מח) מתוארת שאיפת הנצרות:

השאיפה השלישית היא יאוש למחצה, כלומר, להתיאש מהרשעה בעצמה, מהרע ושליטתו בעצמו, למסור בידו את החומר ואת העולם החברותי, הנגרר הרבה אחרי מראה עיניים⁴⁰, ולהציל מתוך יאוש זה את הפנימיות של החיים שזהו הצד הטוב שלהם.

"הפנימיות של החיים" הינה הרעיונות ורגשות הלב הטהורים. את אלה אכן יש לפתח, לשמר ולרומם. אולם מהרשע, שהוא הכוח המופיע בפועל בעולם, אפשר רק להתייאש. אי אפשר לתקנו, ולכן יש להפקיד את העולם בידיו, ולתת לו סמכות בלעדית בניהול העולם הזה⁴¹.

5. חסד

החסד נובע משני מקורות מרכזיים:

מקור אחד נובע מהראייה החלקית המובילה להפקרת המשפט. אי אפשר לתבוע מהאדם תיקון ועמידה בנורמות עליונות, ועל כן אין להעמידו לדין על נפילותיו, ויש לאחוז רק ביד החסד⁴².

המינות הפקירה את המשפט, תקעה עצמה במדת הרחמים והחסד המדומה הנוטלת את יסוד העולם והורסתו⁴³. (אורות, ישראל ותחיתו ג; שמונה קבצים ה, צח)

שאיפה של עומק הטוב החודר את כל היש בשרשו. לא זקיפת לבנה מאיזה בנין כי-אם פניה שלמה ועמוקה אל היסוד של כל הבנין, לכוננו בתקון".

⁴⁰ הגמרא (סנהדרין קז, ב) מספרת על יהושע בן פרחיה שדחפו ליש"ו הנוצרי תלמידו בשתי ידיו, עקב העובדה שבביקורם באכסניא אמר ר' יהושע: "כמה יפה אכסניא זו", ואותו האיש השיב לו: "רבי, עיניה טרוטות", וגער בו רבו: "רשע! בכך אתה עוסק?!", ודחאו בנידוי. יש לומר כי ר' יהושע התכוון למקום האכסניא, שהוא מכניס אורחים כראוי, ואילו רשעתו של אותו האיש נחשפה, והתברר שבמסווה של תלמיד בית המדרש הוא הולך אחרי מראה עיניו ומתעסק עם היופי החיצוני של אשת איש. עיין ביאור הרב למדרש, שמונה קבצים ה, רלט.

⁴¹ בזהירות רבה ניתן לומר, כי גם ביהדות ישנה תפיסה המעודדת את ההכרה באי יכולתנו לתקן ואת ההישענות על נס הגאולה. אמנם יש להדגיש, גם תפיסה זאת מעולם לא פסלה לחלוטין את המגע עם העולם הזה. ייאושה של היהדות הגלותית היה רק מתיקונה כגוף לאומי בכוחה שלה, אבל ביחס לנפש הפרטית הגישה היתה שיש לעבוד ולעמול קשה על מנת לתקנה, ומשימה זאת בהחלט אפשרית.

⁴² עי' שמונה קבצים ה, קסד אודות הצורך במידת הגבורה להשתתת העולם שאחריה יכול להופיע חסד.

⁴³ עי' למשל בטענת הרב בן אמוזג בדבר החסד הנוצרי שאינו יודע מהי לאומיות ומהי מולדת, 'בשבילי המוסר', עמ'

המקור השני הוא ההתנתקות מאמונת ישראל. לפי אמונתנו לא ניתן לתאר את האין-סוף במושגים סופיים; אולם בנצרות, האדם המנותק ממקור האמונה מנסה לציירו ולהגדירו במושגים חיוביים כדי שיוכל לפנות אליו. על פי תפיסתה, ההגדרה הנאה לא-להים היא חסד. לכן, היא חידדה רק את האידיאל הזה.

הנצרות חשבה שהיא יודעת את הא-להים. היא מדדה את הבלתי-נמדד באמת המוסר האנושי...

(אורות ישראל ה, ד)

ניתן גם לנסח את החסד כהידמות לא-להים. הא-להים מתחסד ומוותר לנו על כל חטאינו, שהרי אין דרך אחרת לתיקונם. ואם א-להים איננו בא בקטנוניות ותובע את שורת הדין מהאדם אלא נוהג עמו בחסד, גם אנחנו צריכים לנהוג בחסד כלפי זולתנו. יש לציין כי מוסר המושתת על עיקרון חד-ממדי, בסופו של דבר גם חסד לא יישאר ממנו; אדרבא הוא יטפח את הרוע והרשעה⁴⁴.

6. מחילה

נקודה זו משקפת בצורה בולטת את ההבדל בין האמונה היהודית ובין הנצרות. היהדות מכירה במושג 'תשובה' הקשור באופן מוחלט וברור לתיקון מעשיו ורצונו של האדם. לפי דעת הרמב"ם, למשל, תשובה גמורה דורשת מהאדם לעמוד באותה מציאות שחטא בה ולעמוד בניסיון⁴⁵. זוהי דרישה ברורה לתיקון מעשיו של האדם ולשכלול רצונו. תיקון זה נעשה בעמל של שנים, בדקדוק פרטני במידות האדם ובמעשיו, ובהזדככות איטית, מדרגה אחר מדרגה.

הנצרות, לעומת זאת, אינה נותנת שום אמן בעולם ובאדם. לשיטתה, החטא מוכרח להתלוות לכל ציווי מוסרי המוטל על האדם, ועל כן דרישה לתשובה ולשכלול הרצון היא דרישה לא הגיונית בעליל. בנצרות אין דרישה מעשית לתיקון מידות האדם ואף אין ציפייה שהאדם יהיה מוסרי יותר בעקבות בקשת המחילה. כל עוד האדם ישוב לבקש מחילה – יימחלו חטאיו. האפשרות היחידה לפתרון חטאי האדם היא מחילה ריקה מכל תוכן של תיקון ממשי. במר יאוושה הפנתה את כל אושר האדם ואת כל יכולת גאולתו אל עבר הידבקות סתמית בייסוריו של אותו האיש. הסליחה הפכה להיות מטרה, המרפאת את האדם מייסורי המצפון שעוד נותרו בו. חשוב לציין שתפיסה זו של מחילה נובעת במישרין מן העיקרון הקודם – החסד⁴⁶.

סליחה כזו מהווה בסיס לדבר האסור, שכן היא מעודדת את האדם לבוא לידי חטא. אם הדרישה היחידה מהאדם היא לבקש מחילה על חטאיו, מדוע לא ייתן פורקן לכל רצון ותאוה המתעוררים בלבו? מתפיסה מיואשת זו הגיעה הנצרות לידי שאיפה של 'אחטא ואשוב'.

הסליחה והתשובה שלה נעשית לדבר האסור ולזוהמת החיים, אין בה אותה הטהרה וההגדרה של מניעת אחטא ואשוב... לא כן הוא באותה באר צרה נכריה, הסליחה היא לה מטרה. בשביל הסרת העול הנשאר עדיין בעומק הרוח, מאין יכולת לאטום את הלב לגמרי כדי להנצל ממוסר הכליות ומכאוביו, והמטרה היא להוסיף חטא על פשע, זהו ארס טמון בעומק הצחנה של קליפה קשה זו, שהרבתה מאוד להסתירו...

⁴⁴ שמונה קבצים ה, נה.

⁴⁵ רמב"ם, הל' תשובה פרק ב', הלכה א. לענין הדעה כי עיצומו של יום מכפר או שעיר המשתלח מכפר ללא תשובה, עיין מסכת יומא פרק ח' משנה ט. וברמב"ם, הלכות תשובה פרק א' הלכות א-ב; ובכס"מ וב"ד פשוטה' שם הלכה ב'. וכן,

בדברים המובאים בשם הרא"ה המודפסים ב'שמן רענן' חלק א' עמ' רט"ז; וב'על התשובה' עמ' 18 ועמ' 81-84.

⁴⁶ אורות, ישראל ותחייתו י (שמונה קבצים ה, נא); שמונה קבצים ג, סב.

(אורות האמונה, עמ' 37-38; שמונה קבצים ה, קמט)

7. ביטול המצוות המעשיות

לאחר שעסקנו בגישה הנוצרית למוסר בכלל, נתמקד בחיי המאמין הנוצרי בפועל. ביטול המצוות הינו אחד מאבני הבניין של הנצרות.⁴⁷ כאמור, ראשיתה של הנצרות מושתתת על הצגת ערכי היהדות בלי החיוב במצוות, המקשה לדעתם על קיומם של ערכים אלו.⁴⁸ מספר סיבות עומדות מאחרי מגמה זאת:

- א. **פירוד שמים וארץ.** כיוון שאין קשר בין השניים, אין לקודש אפשרות לגעת בענייני העולם הזה. לפיכך אי אפשר לעשות דבר ממשי לתיקון העולם.⁴⁹
- ב. **התפרצות אל הקודש.** כיוון שניתן להגיע אל הקודש מבלי כל הכנה, אין טעם לחייב את האדם בקיום מצוות.
- ג. **זלות כוחות.** הנצרות פנתה אל האמונה הטבעית מבלי לפנות אל מקורותיה העליונים.⁵⁰ לפיכך נשאר לאדם רק רגש מוסרי-טבעי-אנושי המצוי בו. רגש זה, אין לו כוח לפנות אל החיים המעשיים. על מנת לבטא את המוסר בעולם המעשה האדם נדרש להיות מלא גבורה וחקמה א-להיות שיתמודדו עם הנטיות היצריות שבאדם.⁵¹
- ד. **התנגדות אל החוקיות.** נפש האדם הדינמית מתנגדת בראשית דרכה לעול וחוק המעייקים עליה ומצרים אותה.⁵²

שני שלבים היו לתהליך ביטול המצוות:⁵³

הראשון היה הפקעת הצורך בקיום תורה ומצוות. התורה תובעת את תיקון עולם המעשה הממשי, ולפיכך היא פונה לאדם בתביעות מעשיות ופרטניות. הנצרות לא האמינה ביכולת התיקון, וממילא ביטלה גם את המצוות המעשיות המיועדות לתכלית זו.

⁴⁷ ישנם ביטויים שונים בדברי הרב המצביעים על ביטול התשתית המעשית של התורה המצוי בנצרות: לעג לדברי חכמים, ניתוק אגדה מהלכה ופנייה לאגדות של דופי, הפקרת המשפט ועוד. מילים אלו הן בבחינת 'קודים' המתמצתים את הנושא הנ"ל. יש לשים לב לביטויים אלו, ולקשרם לעניין ביטול המצוות המעשיות.

⁴⁸ על זרמים ביהדות המבקשים למעט את המימד המעשי, נדון א"ה במאמר הבא.

⁴⁹ עי' אורות האמונה עמ' 32-34 (שמונה קבצים ז, לו-לז).

⁵⁰ עי' אורות האמונה עמ' 31 (שמונה קבצים ז, קא).

⁵¹ עי' שמונה קבצים ז, קנה.

⁵² מאמרי הרא"ה (עמ' 288-290): "ההתנגדות אל החוקיות בכלל מצאה את הד קולה בכנסייה כזאת... אבל התוכן הוא בנוי על השנאה את החוקיות, הנעוצה עמוק בסיעה זו שקמה ותכבוש עולם מלא, היא כללות הנצרות...". מפסקה זאת, עולה כי היסוד שעליו נבנתה הנצרות היה המאסיסה במצוות ובחוקים המכבידים על האדם. לענ"ד זאת פסקה ייחודית ולא מצאנו בניחוסי הרב לנצרות הרחבה של הכיוון הזה. ניתן לפענח את הנטייה הזאת או כנובעת מחולשה של היכנעות ליצרים או כחיפוש חופש (או שילוב ביניהן). לאור ההסבר הראשון, אפשר לומר כי היצר קדם לאידיאולוגיה. רוצה לומר, האדם רצה לברוח מהחוקיות, לכן בנה אידיאל של 'פירוד' הנובע ממנו, הגורס שגם מבחינה אידיאית אין צורך בחוקים. רעיון דומה עולה באורות ישראל (ה, טו), אך שם ההקשר הוא שנאת ישראל ולא כבסיס ליסוד הנצרות.

⁵³ עי' אורות האמונה עמ' 29 (שמונה קבצים ז, כה).

השלב השני היה הפיכת האמונה והיראה נטולות המצוות לאידיאל שאליה יש לשאוף. לאחר שהוצב אותו אידיאל נראה כל ביטוי מעשי שלו כהשפלה וכהקטנה, שהרי מה הן תביעות קטנות, פשוטות ומפורטות לעומת הרעיון הגדול. לא זו בלבד, אלא שהמצוות מדגישות דווקא את היפוכו של האידיאל, משום שהן תובעות לתקן עולם שאינו בר תיקון. עצם הדרישה לקיום המצוות מביא את חוסר היכולת לקיים אותן⁵⁴.

8. התפרצות אל הקודש

מושג נוסף העולה בכתבי הרב, הקשור לאי התביעה לעשות מעשה, הוא מושג ה'התפרצות אל הקודש'. בידוע כי כל מגע עם קדושה דורש הכנות מרובות, הכנות שתפקידן להכשיר את המוגבל לספוג את הקדושה הנשגבה מכל הגבלה, שבלעדיהן הקדושה תושפל, ובמקביל להשפלת הקדושה האדם יקלוט רוח נפולה ויושפל אף הוא.

כל דעה כזבת, המהרסת את העולם, נובעת על פי רוב ממקור החפץ להתעלות בלא גבול ובלא הכנות הנאותות, שזה גורם לנפילה והשתברות. (אורות ישראל ה, ד)

תפיסת הפירוד של הנצרות יצאה מנקודת הנחה כי אין אפשרות לתקן את העולם האנושי והחומרי, וממילא האפשרות להתקרב אל הקודש מניחה כי ניתן להגיע אל הטוב בעולם מבלי יכולת ורצון לתקן את העולם התחתון השפל.

לא זו בלבד שהנצרות לא חשה כל מחויבות להכנות נאותות לפני הכניסה אל הקודש, אלא שהתייחסה אליהן כגורם מפריע, המזיק לכל אפשרות להגיע אל האידיאל. הכנות אלה מעמיסות על האדם תביעות שמראש, באופן מהותי, אין הוא מסוגל לעמוד בהן.

מתאמצת היא להשאיר את כל זוהמת העולם, את כל הגסות הגופנית, ואת כל הנסיות הרשעיות האחרות בגוף הגס, בפנימיות יסודיו החמריים, ולעלות עמו אל האושר של הקודש, שהוא מיד מתחלל ומסתאב בנגוע בו היד המסואבה. (אורות, ישראל ותחיתו טו)⁵⁵

ההתפרצות הזו יכולה להיתפס לכאורה כחיבור מוחלט בין שמים וארץ, שהרי הנצרות מביאה אל הקודש את כל המציאות עם זוהמתה. אך כאמור, אין היא מחברת את הגוף אל הרוח על מנת לתקנו, אלא מעבירה אותו לשם, כמות שהוא, בלא שום עמל ותיקון. העברה זו היא ההתפרצות אל הקודש, והיא 'העמדת צלם בהיכל', היינו לקיחת גוף טמא והטמנתו כמות שהוא בקודש.

הסכנות שבהתפרצות זו אל הקודש רבות וקשות:

א. התפרצות זו מונעת את התפשטות הקודש בהווה, כיוון שתפיסה זו אינה נותנת לקודש לחדור לכל הרבדים באדם ובעולם ולתקנם.

ב. השפלת הקודש. בגלל עיוות בתפיסת הקודש, הוא מצטייר כדבר חלש, רופס ואווירי המגודר בעולמות מרוחקים. כתוצאה מכך, אין הקודש נותן עוצמה לחיים ואין הוא ממלא את לב האדם, אלא מהווה רעיון קטן ומנותק שאפשר להשפילו ולנדפו במחי יד⁵⁶.

⁵⁴ פאולוס: "על ידי התורה ידיעת החטא", "באין תורה אין עבירה", "כוח החטא הוא התורה". רוצה לומר: התורה, בעצם תביעתה למעשה מהאדם המועד לכישלון, יוצרת את מושג החטא.

⁵⁵ עיין היטב בפרק זה, שבו מאריך הרב מאוד בעניין ההתפרצות אל הקודש.

⁵⁶ עי' אורות, ישראל ותחיתו ו (שמונה קבצים ה, לג).

ג. יצירת התנגדות של האדם לכל דבר שבקדושה. האדם מלא עוז חיים, ואילו הקדושה (כפי שנתפסת בנצרות, כמקפדת את כוח החיים) לא רק שאינה מחזקת עוז זה, אלא היא גם נראית כמתנגדת לו. האדם נשאר עם מתח פנימי בין הרצון לקדושה לבין הרצון לחיות.⁵⁷

ד. בנוסף לכך, האדם הנוגע בקודש לא רק שנשאר נגוע בכל חטאות העבר, אלא שהן אף מתעצמות בקרבן. אישיותו של האדם נותרת כבולה לכל תאוותיו ויצריו מבלי כל מחשבה בדבר תיקון ומיתוקן. וכאשר אדם נפגש בעוצמות הטמונות בקודש, הן מעצימות את האדם כפי שהוא, רוצה לומר, ברברי ומושחת. לפיכך, התפרצות של כוחות האדם תהיה קשה ובלתי מרוסנת. נבנית פה דמות של פרא אדם שהזו עליו 'מי טהרה', והשחיתות הפנימית תתפרץ מקרבן ביום מן הימים.⁵⁸

9. נזירות

לאור האמור, שתי דרכים עומדות בפני הנוצרי: הדרך הראשונה היא הנזירות. ההתרחקות מהטבע היא אחד הביטויים הפשוטים ביותר של הפירוד, שאינו נותן שום אמן בכוחות החיים. כל מגע עם העולם הזה גורם להידרדרות האדם ולכן עליו להיבדל מהעולם הזה ולהתנתק ממנו.⁵⁹

הנצרות פירשה את חטא האדם הראשון כחטא הקדמון שעניינו היה עצם יחסי האישות. חטא זה הינו שורש כל החטאים והרע בעולם. לכן יש לפרוש מכל מגע עם העולם החומרי, שהוא מקור התאוות, עד כדי התנזרות מיחסי אישות. גם כאשר אין פרישה ונזירות מוחלטות, הרי שהמוסר הנוצרי ממעיט מעוצמת כוחות החיים.

10. צביעות

הדרך השנייה - שלמעשה היא הדרך היחידה בעבור רובו המכריע של העולם - היא לחיות חיי צביעות ושקר.⁶⁰

למה נמשלה לחזיר? לומר לך מה חזיר בשעה שהוא רובץ מוציא טלפיו ואומר דאו שאני טהור.

⁶¹(ויקרא רבה יג, ה)

בטול המצוות המעשיות אשר יצא מהמינות וצדדי אליליותה, יחד עם התגברותה לקלוט לה מדתנו

ערכי אמונה ומוסר בפוס ממלל רברבן, לאמר הרבה ושלא לעשות גם מעט...

(אורות, ישראל ותחיתו ה; שמונה קבצים ה, לב)

⁵⁷ על פי טענה זאת, משמע שתהליך חילון עולמי טמון בשורשי הדת הנוצרית!

⁵⁸ וזאת הנקודה העיקרית שהעלה הרב (באורות המלחמה) בנתחו את האלימות הקטסטרופלית של מלחמת העולם הראשונה; לצערנו ניתוחו התממש ביתר שאת במלחה"ע השניה ובזוועות השואה.

⁶⁰ עי' למשל קלוזנר, א-להים ומוסר ביהדות ובנצרות, עמ' 25.

⁶⁰ ניתן למצוא ביטויים רבים בדברי הרב לצביעות זו, למשל: חזיר הפושט טלפיו וקורא שהוא טהור, "אע"פ שבפיה תדבר רמות ודבריה חלקו מחמאות", "יסוד יראה מזויף" וכדומה. כאשר נפגשים בכתבי הרב עם מושגים אלה יש לקשרם לנושא הצביעות.

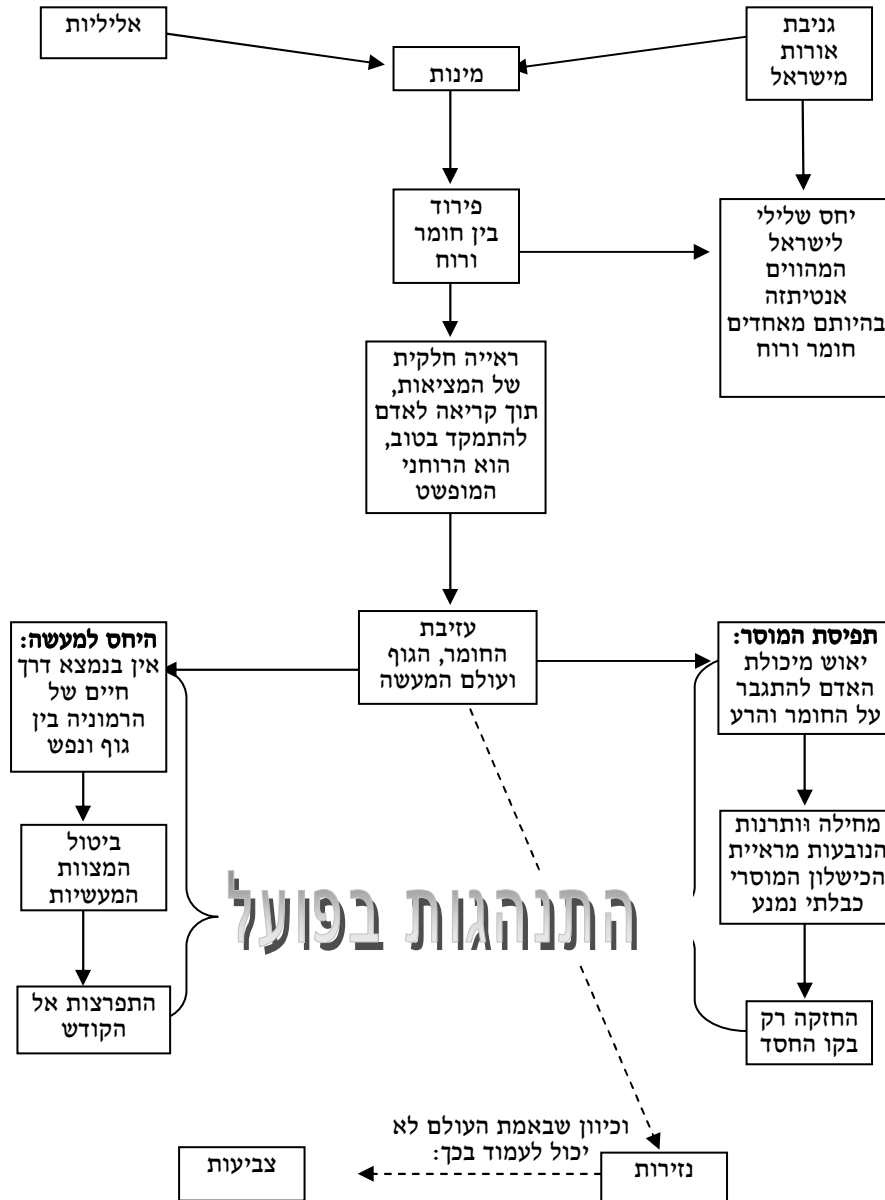
⁶¹ יש להעיר ששם מדובר על מלכות אדום הנמשלת לחזיר. הרב משתמש בביטוי זה כלפי הנצרות בעקבות מדרשים רבים על אדום המתאימים לנצרות בסגנונם ובתוכנם. בפשטות נראה כי הנצרות השתלטה על מלכות אדום (רומי) ועל כן ההתייחסות במדרש מופנית כלפיה. כמו כן, התכונה החזירית הצבועה של ההתחזות לכשר, מתאימה לנצרות המדברת גבוהה גבוהה ולמעשה מושחתת בפנימיותה.

הנצרות מזוהה עם הצביעות העומדת בבסיס חייה⁶². כאמור, הפרדת הרשויות מניחה כי אי אפשר לתקן את האדם והעולם. למרות זאת דורשת הנצרות מהאדם להיות נעלה ומוסרי בתודעתו. יוצא אפוא, שביסודות הדת ישנו אבסורד של תביעה בלתי אפשרית בעליל. פער זה יוצר חיי צביעות: "לאמר הרבה ושלא לעשות גם מעט" (שם). על המאמין לבוא לכנסייה ולבקש מחילה על חטאים שימשיך לעשותם בצאתו ממנה. התוצאה של הצביעות הינה הרסנית ביותר. יצריו של האדם חשים כי מנסים לדחוק בעדם על ידי מוסר חיצוני שאיננו יורד פנימה אל הנפש ומתקנה. ומאחר שלא ניתן להם המקום הראוי, באופן טבעי הם מתגוננים מפני הלחץ נעשית התגברות ופנייה לאפיקים שליליים. גם כאשר המוסר גובר ונראה לכאורה שהצליח להשתלט על החיים הפרטיים והכלליים בזמן מסוים, לאמתו של דבר אין תיקון של היצרים והתאוות, ואין איזון נפשי בריא באדם. התגברות הכוחות השליליים עדיין קיימת באופן נסתר, וכאשר תמצא את המועד המתאים⁶³ היא תתפרץ בלא שום יכולת ריסון ובעוצמה גדולה יותר, ותגרום לתוצאות הרות אסון.

⁶². ניתן לראות דוגמאות רבות ביותר של צביעות בנצרות. למשל, היות הכנסייה עתירת נכסים למרות הטפותיה להינזרות מחיי החומר, וזאת אף ע"י מכירת מחילה למאמינים תמורת תשלום, וכן חסד וויתור לכאורה מול מיצוי הדין עם ישראל (ע"י בשבילי המוסר עמ' 131, 144).

⁶³. למשל, בעת מלחמה ניתן להביא לידי ביטוי את יצר ההרס. אז אין דין ואין דין ולכן ניתן להרוס, לבזוז, לאנוס, להרוג ולהשחית מכל הבא ליד, ויעידו על כך כל מסעות הצלב והמלחמות רבות הדמים, ובייחוד מלחמות העולם האחרונות. היהדות לעומת זאת, מכירה ביצר ההרס ובסכנת התפרצותו בעת מלחמה, וע"כ היא מתעלת את היצר לפעולות מסוימות – 'דיברה תורה כנגד יצר הרע', למשל באשת יפת תואר. עם זה התורה דורשת מהאדם שמחנהו יהיה קדוש גם בשעת מלחמה. כך ניתן לנווט את כוחות היצר ולהעלותם.

תרשימים סיכום

ננסה לסכם ולקשור שוב בין המושגים השונים, על-מנת לפרוש בפני הלומד תמונה כללית. הנצרות ינקה משני מקורות מרכזיים: המקור הראשון – האלילות. יסוד זה פעפע הן ליסודות האמוניים של הנצרות כדוגמת הגשמת הא-להים והן למעשה כפולחני אלילות. היסוד השני הוא אמונת ישראל; **גניבת אורות** האמונה ועיוותם. נקודה זאת גרמה **לשנאת ישראל** מצד 'החלפת הברית', ניגוד לתוכן האחדותי ואי יכולת לעמוד בתביעות המוסר הישראלי. לענ"ד, הטעות הגדולה העומדת ביסוד הנצרות היא **תפיסת הפירוד**, רצוננו לומר, הכרה כי יש עניינים רוחניים, אך אין להם ולעולם הזה ולא כלום. תהום אינסופית, בלתי ניתנת לגישור, פעורה בין שמים וארץ, רוח וחומר. בגלל הפרדה זאת ישנה **ראייה חלקית** שכל תופעה היא או רע או טוב, ובאופן כללי העולם הזה הוא רע וענייני הרוח הם הטוב. המאבק ביניהם לא יוכרע לנצח. יוצא, אפוא, שאי אפשר לתקן את העולם ואת האדם, ולפיכך **התייאשה** הנצרות מהעולם הזה ותיקונו. אין הנצרות תובעת מהאדם דבר, כיוון שביסודו הוא נמוך ומועד לנפילות אינסופיות להבלי החומר.

מבט זה בנה את התפיסה המוסרית של הנצרות. על פי הנצרות האדם ראוי לויתור ול**מחילה** תמידיים על כל מעלליו, בין בדברים שבין אדם למקום ובין בדברים שבין אדם לחברו. יש להרבות ב**חסד** ולזנוח את שורת הדין וקו המשפט. בפועל, אין לתפיסה זאת השפעה על המציאות. הנצרות **ביטלה את המצוות המעשיות**, ובעצם נתנה לאדם אפשרות **להתפרץ אל הקודש** ללא ההכנות הראויות.

לאור זאת נותרו לאדם שתי דרכים לנהל את חייו. הוא יכול לחיות על פי האידיאל הנוצרי, הווה אומר: **נזירות** מחיי העולם בכלל ומחיי אישות בפרט. האפשרות השנייה, הנובעת מכך שלאמתו של דבר אי אפשר לחיות כך בעולם הזה, היא לחיות חיי סתירה פנימית בין הדת לחיים, ובעצם לחיות **בצביעות**. לדבר גבוהה גבוהה ואפילו מעט לא לעשות.

אחרית דבר

אנו מקווים כי שתי המטרות שהצבנו בתחילת המאמר: לימוד מעמיק ומקיף של יחס הרב קוק לנצרות ורכישת כלים רוחניים בהתמודדות מולה; הושגו ברמת מה. במאמרים הבאים ננסה לבחון סוגיות הניזונות מהעולה במאמר, המצויות בחברה הישראלית היום. לאחר הלימוד מסתבר כי המטרה המרכזית היא **בירור זהותנו ושורש אמונתנו**. עלינו להכיר כי בלב מאבקים רבים עומדת מלחמת הדעות. ההתמודדות מול הנצרות, עיקר עניינה הוא שהמושגים של בית המדרש, של נשמת האומה, ילכו ויצטרפו, ילכו ויתבררו. סגולת ישראל היא באחדות הכוללת, חובקת זרועות עולם ומחברת שמים וארץ, אידיאלים א-להיים המתגלמים בחיי מעשה פשוטים. אומתנו שואפת היא לרומם את ההווה כולה אל הטוב והיושר הא-להי, ואנו נקראים לבירור הפנימי הזה, שעל-ידו ומתוכו תזדכך האמונה ותופיע במלוא אורה והדרה על תבל ומלואה.

המינות שתתפשט על העולם כולו, לפני האורה הגדולה העליונה שתופיע עליה, היא כדמות ההעדר הקודם להויה, בכל היש כולו.

(אורות האמונה עמ' 38, שמונה קבצים א, קס"ט)

אנו תפילה, שמתוך ההעדר הנורא הזה, נלך אנחנו ונעמיק בשם ישראל, ומתוך כך נוכל לקרוא בשפה ברורה פנימה אל אומתנו, והחוצה לעולם כולו, בשם ה' א-להי ישראל.